



УДК [349-2]

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v3.2023.12>**В. Анатійчук,**

докторка філософії,

асистентка кафедри приватного права

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН ЯК СИСТЕМА ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ

Постановка проблеми. Правовий вплив на суспільні відносини у сфері найманої праці здійснюється за допомогою правових засобів, які прийнято називати механізмом правового регулювання. Механізм правового регулювання трудових відносин відображає юридичну дійсність з її динамічної сторони, тому вивчення та розкриття суті механізму правового регулювання трудових відносин створює теоретико-методологічні передумови для вирішення наукової проблеми щодо реформування трудового права та його місця в системі права.

Мета дослідження полягає у дослідженні поняття механізму правового регулювання у сфері найманої праці як системи правових засобів, що дасть можливість й надалі розкривати специфічні особливості трудового права як самостійної галузі.

Аналіз наукових публікацій У науці трудового права поняття «правовий механізм» поки що не привернув широкої уваги вчених. У окремих дослідженнях, що торкаються питань трудового права, пропонуються поняття, в основі яких лежить словосполучення «правовий механізм». Окремі аспекти даної проблеми були висвітлені у відповідних розділах на сторінках монографічних досліджень, наукових статей таких вчених-трудівників як В. В. Жернакова, В. Я. Бурака, С.Я. Вавженчука, Н. Д. Гетьманцевої, О. І. Процев-

ського, С. С. Лукаша, З. Я. Козак, О. М. Ярошенка та інших вчених.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови характеризуються багатогранністю і одночасним зростанням значимості засобів правового впливу на процеси, що відбуваються, серед яких значне місце належить правовому регулюванню трудових відносин. Питання про характер, особливості правового регулювання трудових відносин є однією з ключових проблем вітчизняної науки трудового права. Необхідність наукового осмислення різних сторін правового регулювання, виявлення нових аспектів його впливу на суспільні відносини у сфері найманої праці продиктовані практичними потребами, у тому числі завданнями підвищення ролі трудового законодавства у регламентації трудових відносин, необхідністю прогнозування його розвитку у майбутньому, виявлення факторів, що впливають на даний процес.

Розкриття суті юридичного впливу на суспільні відносини у сфері найманої праці потребує усвідомленого його поняття, тому необхідно, насамперед, зупинитися на найважливіших положеннях про право та його роль у розвитку суспільства, адже саме право покликане регулювати суспільні відносини у сфері найманої праці зокрема та відносини в суспільстві загалом.

В основі будь-якого теоретичного підходу щодо розуміння правових



явищ лежить відповідна концепція права, розуміння права та закону, їх взаємозв'язки, тобто, певний тип праворозуміння. Хоча дещо в зарубіжній літературі зазначається, що концепти по суті є номінальними за характером, тобто вони стосуються визначень явища, а не самих явищ, їх суті [2]. Інші бачать поняття як онтологічні твердження або «теорії про фундаментальні складові елементи явища». Зрештою, право не мислимо без мови, що організоване в поняття, структуроване таким чином, щоб юристи могли їх розгорнуто трактувати [1, с. 148].

Право може розумітися у багатьох аспектах з використанням всього розмаїття національної і світової правової думки. Не дивлячись на різного роду типи праворозуміння і не вдаючись у дискусію з даного питання відзначимо, що відповідні типи праворозуміння (нормативізм, теорія природного права, філософське розуміння права, соціологічний позитивізм) об'єднує те, що вони дають можливість визначити правову (юридичну) природу права. Сучасні доктринальні тенденції по-новому дозволяють трактувати теоретичну базу юриспруденції та врахувати нетрадиційні до недавня наукові підходи і нову національну і міжнародну практику. Все це означає, що результати, наукові висновки формуються під впливом нової парадигми трудового права, яка виражає загальнолюдські цінності загалом та соціальні інтереси сторін трудового договору зокрема, втілюючись у систему конституційних та галузевих принципів, включаючи загальновизнані принципи та норми міжнародного права та забезпечувані державою трудові права та свободи.

Право в сучасному розумінні не зводиться лише до єдиної системи юридичних норм, оскільки діє під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів, завдяки чому здійснює регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці та впливає на

свідомість як працівників так і роботодавців. А відтак в понятійний апарат права включаються норми права, принципи, правова доктрина, правові позиції Конституційного Суду і правові висновки Великої палати Верховного суду, правова політика, правова свідомість тощо.

Підкреслюючи тезу про те, що право є регулятором поведінки суб'єктів суспільних відносин, зауважимо, що правове регулювання трудових відносин є одним із видів правового регулювання. Особливості правового регулювання трудових відносин обумовлені насамперед специфікою цих відносин, що становлять предмет його впливу.

Правове регулювання є не тільки системою юридичних (правових) засобів і явищ, а й складним процесом за допомогою яких здійснюється таке регулювання. Особливим правовим засобом у правовому регулюванні є його механізм, що спонукає динаміку регулювання трудових відносин та його галузеві особливості. Механізм правового регулювання є важливою категорією юридичної науки, що використовується у наукових публікаціях, що мають правовий характер, проте у правовій науці досі немає єдиної позиції вчених щодо поняття, суті, змісту правового механізму, співвідношення та його взаємозв'язків з іншими суміжними правовими поняттями, його галузевих особливостей. Проте виявлена в рамках загальної теорії права багатогранність поняття «правовий механізм» дозволяє розглядати його під різним кутом зору, у тому числі у зв'язку з галузевими поняттями.

Якщо звернутися до етимології слова «механізм», можна визначити його як: пристрій, що передає або перетворює рух; внутрішня будова, система чогось; сукупність станів і процесів, з яких складається певне фізичне, хімічне та інше явище [12, с. 695; 13]. Первинна сутність поняття «механізм правового



регулювання» вбачається в позначенні складного, цілісного у всіх своїх функціональних виявах об'єкта, що перебуває в стані безперервного руху. Отже, поняття «механізм» потрібно розглядати насамперед через діяльність, тобто в його динаміці, а не статичності [7, с. 81].

З правової точки зору можна зауважити, що слово «механізм» характеризує функціональну природу галузевого правового механізму, що проявляється у процесі системного і послідовного застосування правових норм і їх змістовної складової. В залежності від специфіки кожної галузі, правовий механізм має направленість на відповідний результат. Цей результат визначається метою і завданнями галузі її місця в правовому регулюванні суспільних відносин.

Механізм правового регулювання розглядається в загальному, теоретичному і спеціальному, – галузевому розумінні, що має свою галузеву специфіку. Специфіка галузевого механізму із застосуванням одного і того ж галузевого методу призводить, в загальному, до кількісних і якісних змін у правовому регулюванні суспільних відносин.

Оскільки розуміння права є багатоаспектним, відповідно є різні напрямки розробки категорії «механізм правового регулювання»: психологічне, спеціально-юридичне (інструментальне), соціальне, управлінське. Наявність різних підходів до розуміння механізму правового регулювання слід розглядати, з одного боку, як підтвердження складності та багатоаспектності механізму правового регулювання, а з іншого – як показник розвитку теоретико-правової науки в цьому напрямі [6, с. 25]. В загальній теорії права вказане поняття досліджується в рамках спеціально-юридичного підходу, що передбачає дослідження взаємодії основних правових засобів, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суспільні відносини.

При дослідженні соціальної та юридичної ефективності механізму правового регулювання Л. Ю. Лепех зауважила, що «проблема механізму правового регулювання уже була предметом дослідження науковців, проте досі актуальна й вимагає більш глибокої розробки. Адже в юридичній літературі акцентовано на самостійному, послідовному розгляді структурних складових механізму правового регулювання, тобто його розглянуто на кожній окремій стадії. Однак такий підхід не дає змоги показати механізм правового регулювання як єдину функціонуючу систему у взаємозв'язку і взаємодії елементів. Тому досі на належному рівні не вивчено саме поняття механізму правового регулювання. Навіть визначають його по-різному» [7, с. 80].

Різноманітність підходів дозволило реалізувати весь спектр і потенціал науки, висвітлити різні аспекти проблеми та розширити горизонт дослідження механізму правового регулювання трудових відносин. Проте основним аспектом залишається інструментальна, спеціально-юридична характеристика механізму правового регулювання.

Категорія «правовий механізм» пов'язана з правовим регулюванням, відповідно, включає низку суміжних понять, пов'язаних зі словом «регулювання». За такого підходу до цієї об'ємної категорії включаються інші «механізми» правового регулювання: норми, принципи, дія права, правоутворення, правотворчість. Механізм є свого роду пусковим засобом для правового регулювання в цілому, його базовою, фундаментальною основою. Відповідно, його фундаментальне значення для правового регулювання дає підстави говорити про його методологічну роль.

Поняття механізм правового регулювання поєднує в собі загальне та спеціальне, у теоретичному розумінні правовий механізм виступає родовою (узагальнюючою) категорією по



відношенню до вузькоспеціального галузевого механізму правового регулювання. Оскільки механізм правового регулювання розуміється як фундаментальна основа правового регулювання, його зміст розкривається у широкому аспекті: від концептуального підходу як методологічна основа характеристики юридичного впливу до вужчого прагматичного. У вузькому розумінні під механізмом правового регулювання розуміється «сукупність юридичних (правових) засобів», які наділені спеціальними ознаками, такими як: нормативність, послідовність дій, системна організованість. Отож, можна констатувати, що механізм правового регулювання стосовно його розуміння розглядається з теоретичної і галузевої позицій.

Правове регулювання суспільних відносин у сфері праці також пов'язане з дією відповідного механізму, що містить в собі систему (сукупність) юридичних (правових) засобів, які під дією даного механізму реалізують регулятивну і впливову силу права. Дослідження і розкриття поняття і суті механізму правового регулювання загалом, та механізму правового регулювання трудових відносин зокрема, дозволить встановити, за допомогою яких правових засобів та яким чином відбувається втілення і реалізація норм трудового права у суспільні відносини сфери найманої праці, що ними регулюються та в кінцевому рахунку з'ясувати закономірності функціонування галузі трудового права та її особливості.

Механізм правового регулювання трудових відносин дозволяє зрозуміти, чи досягається мета правового регулювання трудових відносин, як відбувається модифікація норм трудового права при закономірних змінах вектору правового регулювання у бік договірної чи державного регулювання, на яких саме етапах правового регулювання відбуваються перешкоди у реалізації прав і законних інтересів працівників і роботодавців та яким

саме способом можливо подолати відповідні перешкоди. З урахуванням вищесказаного наукова концепція «механізм правового регулювання трудових відносин» повинна мати не тільки теоретичну, а й практичну значимість, а це можливе при дослідженні галузевого аспекту зазначеної проблеми.

З першого погляду проблема здавалася більш менш вирішеною: оскільки поняття механізму правового регулювання в трудовому праві є похідним від загальнотеоретичного його розуміння, тому здавалося б достатньо загальному визначенню надати галузеві риси, показати їх специфіку. Але складність обумовлена тими причинами, що єдності думки в даному питанні на протязі багатьох років так і не було досягнуто [4, с. 287]. Проте, оскільки все ж таки поняття механізму трудових відносин є похідним від загальнотеоретичного визначення механізму правового регулювання, ми будемо відштовхуватися досліджуючи дане поняття від загального до одичного, тобто від загальнотеоретичного до галузевого. Вважаємо, що це поняття має відображати загальнотеоретичні досягнення вчених-правознавців у дослідженні категорії «правовий механізм», галузеву специфіку даного теоретичного поняття та загальнозмістове значення слова «механізм». У цьому визначенні поняття «правовий механізм трудового права має містити такі компоненти: 1) статичну характеристику – внутрішні механізми, що визначають «комплекс юридичних засобів; 2) динамічну характеристику – функціональну єдність юридичних засобів та динамічного процесу їх послідовного застосування; 3) прив'язку до предмета трудового права, який включає суспільні відносини у сфері найманої праці.

Механізм правового регулювання в юридичній літературі розглядається як : система правових засобів за допомогою яких здійснюється правовий вплив на суспільні відносини;



системна категорія, що є цілісним механізмом, кожна частина якого, взаємодіючи з іншими, виконує свої специфічні функції; категорія, що виявляє своєрідність правового регулювання [9]. Деякі дослідники зводять механізм правового регулювання до стадій, вказуючи на його абстрактний підхід до правового регулювання. Так О. О. Кравчук підкреслює, що поняття механізму правового регулювання відбиває дещо абстрактний, механічний підхід до правового регулювання та дозволяє розглядати таке регулювання як сукупність стадій, застосовуваних державою елементів, з допомогою яких в суспільних відносинах досягається урегульованість, а втілені в правових приписах задуми нормотворця призводять до належної право реалізації [5, с. 196–197]. Аналіз наукових правових праць вчених дає підстави констатувати, що наукові уявлення про механізм правового регулювання можна виокремити за наступними напрямками: механізм правового регулювання загалом розглядається як самостійна загальнотеоретична категорія (розглядається у вузькому та широкому значенні), з іншого боку ототожнюється з іншими правовими поняттями.

В загальному, в теорії права панівною була концепція про те, що механізм правового регулювання є «взята в єдності та організована найбільш послідовним чином система правових засобів, за допомогою якої забезпечується результативний правовий вплив на суспільні відносини, з метою подолання протиріч, що стоять на шляху задоволення інтересів суб'єктів права». Аналізуючи визначення «механізм правового регулювання» можна зауважити на загальну єдність думки науковців стосовно того, що механізм правового регулювання є сукупність (система) юридичних (правових) засобів. Проте не дивлячись на вказану єдність думок науковців щодо сукупності (системи) юридичних (правових) засобів, що

становлять механізм правового регулювання у вказану категорію вкладається різна суть і мета. Це пояснюється тією причиною, що правові засоби розуміються по-різному і в їх зміст вкладається різна правова констатенція. Якщо правові засоби, що функціонують у механізмі реалізуються з максимальною віддачею, слід визнати, що механізм правового регулювання є цілком ефективним. Від правильного вибору правових засобів залежить досягнення мети і завдань, що стоїть перед правовим регулюванням та ефективність права загалом. Невірний вибір, недооцінка правових (юридичних) засобів, закладених у нормативну основу правового регулювання веде до збоїв, прогалин у реалізації права, появи оціночних понять у праві, зниження правового ефекту. Враховуючи вищевикладене, постає питання, що слід розуміти під правовими засобами (способами) та які правові засоби (способи) є структурними елементами самого механізму правового регулювання. Способи, засоби з позицій права є основою, інструментом правового регулювання, вони впливають на механізм правового регулювання та, як правило, визначають його результативність. При цьому слід мати на увазі, що при всій різноманітності і неоднозначності підходів до суті і поняття механізму правового регулювання слід розмежовувати середовище в якому діє, функціонує механізм правового регулювання і власне, складові його змісту до яких відносяться метод правового регулювання, норми права, принципи, правовідносини, акти реалізації права. До середовища що впливає на характер механізму правового регулювання та створює його динаміку відносяться: юридичні факти, правосвідомість, правова культура, правова доктрина, правова політика, судова практика тощо.

Механізм правового регулювання трудових відносин можна розглядати у вузькому і широкому розумінні.





Проте, щоб отримати вірні уявлення про механізм правового регулювання трудових відносин як і механізм правового регулювання загалом, слід правильно визначити його складові та дослідити їх у взаємозв'язку та взаємодії. Відповідно, механізм правового регулювання можна розглядати як : систему правових засобів, суб'єктів, які здійснюють правове регулювання та правові результати їх діяльності.

Правові (юридичні) засоби як специфічні способи вирішення суб'єктами трудового права досягнення своєї мети і завдань беруть участь у правовому регулюванні трудових відносин. Механізм правового регулювання трудових відносин і є системою таких правових засобів. Так, досліджуючи правове регулювання трудових відносин в сучасних умовах господарювання Н. Д. Гетьманцева механізм правового регулювання в трудовому праві визначила як «заснований на єдності (системності) норм і принципів трудового права та публічно-правових і приватноправових началах сукупність правових засобів, за допомогою яких забезпечується здійснення трудових, соціально-економічних, виробничих потреб і інтересів суб'єктів трудових відносин та вирішуються завдання і досягається мета трудового права» [4, с. 464].

При цьому можна зауважити, що єдиний механізм правового регулювання відповідно до стадій правового регулювання поділяється на три компоненти: механізм правотворчості, механізм реалізації норм права та механізм захисту (державного примусу).

Розглянемо деякі правові засоби, що становлять систему механізму правового регулювання суспільних відносин у сфері найманої праці, відповідно до стадій правового регулювання. Норми трудового права утворюють вихідну ланку, місток механізму правового регулювання трудових від-

носин. Їхнє значення полягає, насамперед, у нормативному регулюванні суспільних відносин у сфері найманої праці, яке здійснюється у вигляді не окремих, ізольовано взятих норм, а їх поєднанні та співвідношенні. Наприклад, норми трудового права, що регламентують трудові відносини, являють собою сукупність норм, що визначають порядок укладання, зміни та розірвання трудового договору. Вони доповнюють одна одну, функціонують у поєднанні та взаємозв'язку.

На основі норм трудового права визначаються як самі суспільні відносини у сфері найманої праці (їх коло, суб'єкти, зміст тощо), так і юридичні засоби забезпечення можливої або належної поведінки суб'єктів трудових відносин. Норми трудового права виступають регулятором суспільних відносин у сфері найманої праці проте, самі по собі, вони не викликають регулятивної дії, оскільки для цього потрібен процес застосування, або реалізації норми права. Саме завдяки механізму правового регулювання норми трудового права, реалізуються в практичній площині шляхом діяльності суб'єктів трудових відносин.

Поряд з нормами трудового права, «крокуючими» у механізмі правового регулювання є принципи трудового права, якими є «засадничі ідеї, що лежать в основі трудового права, визначають зміст і спрямованість його норм, за допомогою яких здійснюється правове регулювання трудових та тісно пов'язаних з трудовими відносин й характеризуються системністю та взаємоузгодженістю, предметною визначеністю, загальнообов'язковістю, універсальністю, загальною значущістю, стабільністю, регулятивністю» [3, с. 38].

У юридичній літературі висловлена думка про те, що правові норми можуть формуватися не лише через правотворчу діяльність законодавця. Відповідно до доктрини прецедентного права за відсутності нормативного припису така норма може бути





сформульована суддею під час вирішення правового спору, що впливає з трудових відносин. Такий спосіб усунення прогалин у нормативно-правовому регулюванні, на думку дослідників дозволяє оперативно заповнити недоліки правової регламентації суспільних відносин, що могло б свідчити про вирішальне значення судової практики у механізмі правового регулювання трудових відносин. Проте, прецедентний характер актів судової влади в Україні не засновується на нормах права, а походить від актів судової влади як правозастовчих актів, що складають судову практику, усталену судову практику, або в яких міститься судовий прецедент, правова позиція, право положення [8]. Роль суду в Україні в процесі формування права не спрямована на формування норм права у своїх актах та має власні особливості, основними з яких є субсидіарний характер участі суддів у цьому процесі та обумовлено вимогами правосуддя. Отже, суд бере участь у процесі формування права у разі, якщо правова позиція, викладена в акті судової влади, має обов'язкове значення не лише для сторін у справі, а й для суддів при вирішенні наступних справ аналогічного характеру.

Утвердження судового прецеденту як джерела права в правовій системі України у найближчій перспективі можливе з визнанням прецедентного характеру актів судової влади здебільшого пов'язаних з офіційним тлумаченням Конституції та законів України, а також з тлумаченням норм права у процесі правозастосування [8].

Прецеденте право має цілком конкретне спрямування, чітку визначеність, розкриває не загальну тенденцію, а радше винятки із загального правила. Загалом застосування доктрин та концепцій національними судами – це абсолютно логічний процес, що свідчить про подальшу інтеграцію національної судової практики у глобальні процеси та тенденції, які

відбуваються у світовій юриспруденції [14].

Однак ідеалізувати судовий прецедент як джерело права не слід, оскільки він має ряд недоліків, серед яких одним з основних є суперечливість судових рішень, які можуть виноситися по одному і тому ж питанню. А тому необхідно забезпечити реальну незалежність судової гілки влади, всебічність та об'єктивність розгляду справ і безперечно законність та обґрунтованість прийнятих судових рішень [8]. Отже, ми схиляємося до позиції, що судова практика є тим правовим середовищем, яка шляхом юридичної діяльності судів «сприяє інтеграції в правопорядок соціальних реалій і сучасних цінностей, адаптує юридичні правила до умов суспільного життя, що постійно змінюються [10, с. 154].

Ще однією ланкою механізму правового регулювання трудових відносин поряд з правовими нормами є нормативно-правові акти, що виступають відповідною формою існування юридичних норм і здійснюють регулятивну діяльність на всіх стадіях правового регулювання. Термін «правовий механізм» у законах, що регулюють трудові відносини не застосовується, проте його активно використовує Конституційний Суд України у своїх рішеннях і ухвалах з питань захисту трудових і соціальних прав громадян. У рішеннях Конституційного Суду не розкривається зміст поняття «правовий механізм». Цей термін використовується у поєднанні з галузеву термінологією і фактично набуває якості спеціального терміну: механізми захисту прав і свобод громадян [11].

Закон є важливим елементом механізму правового регулювання, в якому передбачається загальна модель такого механізму та впливає на його ефективність.

Елементним складовим механізму правового регулювання є правовідносини, які реалізують правові норми у площину суб'єктивних прав та



обов'язків суб'єктів трудових відносин, здійснюючи свою діяльність, як правило, на стадії механізму реалізації норм права. Правовідносини є тим середовищем, що призводить у дію, за допомогою інших правових засобів, механізм правового регулювання трудових відносин.

Досліджуючи правове регулювання трудових відносин Н. Д. Гетьманцева акцентувала увагу на тому, що правовідносини не можуть бути названі правовими засобами у сфері найманої праці. Такий висновок зроблено на основі виокремлення ознак правових засобів у сфері найманої праці: ними не можуть бути визнані явища, які хоч і наділені правовим характером, але позбавлені регулятивності (регулятивної дії). Правовідносини, що врегульовані нормами права, виступають в якості, насамперед, результату правового регулювання, а не як засіб у механізмі правового регулювання [4, с. 302–303]. Відповідно, трудові правовідносини є складовими механізми правового регулювання на відповідній його стадії правового регулювання, але не є елементним його складником у розумінні регулятивного засобу.

Якщо брати до уваги акти застосування норм права, то вони мають форму рішень, розпоряджень, наказів тощо. У них персоніфікуються загальні права і обов'язки, а також, якщо це необхідно, індивідуалізуються санкції. Специфіка акта застосування норм права полягає в тому, що індивідуалізація здійснюється від імені держави як вимога, яка може бути у разі необхідності виконана і примусово. Акти застосування норм права у механізмі правового регулювання використовуються в таких випадках: коли самі норми права передбачають, що індивідуалізація прав і обов'язків здійснюється органами держави, посадовими особами, а не учасниками відносин; коли суб'єкти відносин, що регулюються, поведуться протиправно: порушують права, не

виконують обов'язки. У цьому разі актом застосування норм права індивідуалізується юридична відповідальність, передбачена нормами права за їх порушення, тобто встановлюється персональна відповідальність правопорушників. У всіх випадках акти безпосередньої або опосередкованої реалізації прав і обов'язків завершують правове регулювання. Саме тут відбувається «переведення» розпоряджень юридичних норм (спочатку виражених у правах і обов'язках) у фактичну, реальну поведінку учасників суспільних відносин, на які було спрямовано правове регулювання [9].

Отже, одна система правових засобів проявляє свої регулятивні властивості у механізмі правового регулювання на відповідних його стадіях, інша є тими явищами юридичної дійсності, що регулюються внаслідок взаємодії з останніми, інші явища правової дійсності створюють середовище, яке впливає на динаміку, характер правових засобів та їх модифікацію.

Висновки. Дослідження загальнотеоретичних та галузевих аспектів поняття «правовий механізм» дозволяє сформулювати загальне галузеве поняття «механізм правового регулювання трудових відносин», під яким слід розуміти особливу правову категорію, яка поєднує в собі систему правових засобів, що функціонально взаємопов'язані та взаємообумовлені між собою, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суб'єктів суспільних відносин у сфері найманої праці з метою реалізації їх прав і законних інтересів. До елементів механізму правового регулювання трудових відносин, відповідно до його стадій відносяться: норми трудового права, принципи права, нормативні правові акти, правові відносини у сфері найманої праці, акти реалізації прав та обов'язків, особливе місце серед яких відводиться актам застосування норм трудового права.



У статті розкривається суть механізму правового регулювання суспільних відносин як системи правових засобів у сфері найманої праці. Акцентується увага, що поняття механізму правового регулювання поєднує в собі загальне та спеціальне, у теоретичному розумінні правовий механізм виступає родовою (узагальнюючою) категорією по відношенню до вузькоспеціального галузевого механізму правового регулювання. Механізм є особливим правовим засобом у правовому регулюванні трудових відносин, що спонукає їх динаміку та проявляє свої галузеві особливості. Констатується, що механізм правового регулювання трудових відносин дозволяє зрозуміти, чи досягається мета правового регулювання трудових відносин, як відбувається модифікація норм трудового права при закономірних змінах вектору правового регулювання у бік договірної чи державного регулювання, на яких саме етапах правового регулювання відбуваються перешкоди у реалізації прав і законних інтересів працівників і роботодавців та яким саме способом можливо подолати відповідні перешкоди.

Доводиться, що одна система правових засобів проявляє свої регулятивні властивості у механізмі правового регулювання на відповідних його стадіях, інша є тими явищами юридичної дієвості, що регулюються внаслідок взаємодії з останніми, інші явища правової дієвості створюють середовище, яке впливає на динаміку, характер правових засобів та їх модифікацію.

Робиться висновок, що механізм правового регулювання трудових відносин це особлива правова категорія, що поєднує в собі систему правових засобів, що функціонально взаємопов'язані та взаємообумовлені між собою, за допомогою яких забезпечується правовий вплив на суб'єктів суспільних відносин у сфері найманої праці з метою реалізації їх прав і законних інтересів.

До елементів механізму правового регулювання трудових відносин, відповідно до його стадій відносяться: норми трудового права, принципи права, нормативні правові акти, правові відносини у сфері найманої праці, акти реалізації прав та обов'язків, особливе місце серед яких відводиться актам застосування норм трудового права.

Ключові слова: трудові відносини, механізм правового регулювання, правові засоби, правові норми, трудове право.

Anatiichuk V. The mechanism of legal regulation of labor relations as a system of legal means

The article under studies reveals the essence of the mechanism of regulating social relations as a system legal means in the field of hired labor. Particular emphasis has been laid on the fact that the concept of the mechanism of legal regulation combines the general and the special. In the theoretical respect, the legal mechanism is a generic (generalized) category in relation to the highly specialized sectoral mechanism of legal regulation. It is a special legal means in the legal regulation of labor relations, which promotes their dynamics, as well as manifests its sectoral peculiarities. The article claims that the mechanism of legal regulation of labor relations makes it possible to understand whether the purpose of legal regulation of labor relations is achieved, how labor law provisions are modified in the course of natural changes in the vector of legal regulation towards contractual or State regulation, at what stages of legal regulation there are obstacles to the implementation of rights and legitimate interests of employees and employers, and how these obstacles can be overcome.

The article proves that one system of legal means manifests its regulatory properties in the mechanism of legal regulation at its respective stages, whereas another system is the





phenomena of legal reality, which are regulated as a result of interaction with the latter. Other phenomena of legal reality create an environment, which affects the dynamics, nature of legal means and their modification.

It is concluded that the mechanism of legal regulation of labor relations is a special legal category, which combines a system of functionally interrelated and interdependent legal means that ensure legal influence on the subjects of social relations in the field of hired labor with a view to implementing their rights and legitimate interests. In accordance with its stages, the elements of the mechanism of legal regulation of labor relations include norms of labor law, principles of law, regulatory legal acts, legal relations in the field of hired labor, acts of exercising rights and obligations. A special place among them is given to acts of applying norms of labor law.

Key words: labor relations, mechanism of legal regulation, legal means, legal norms, labor law.

Література

1. *The Concepts of Law*. Tom Ginsburg Nicholas Stephanopoulos. P. 147–175 URL: https://lawreview.uchicago.edu/sites/default/files/08%20GinsburgStephanopoulos_SYMP_IC.pdf
2. *The debate goes back to Aristotle*. See Gerring, *Social Science Methodology* at 114–15 (cited in note 5). See also Eric Margolis and Stephen Laurence, *Concepts* (Stanford Encyclopedia of Philosophy, May 17, 2011), online at URL: <http://plato.stanford.edu/archives/>
3. Арсентьева О. С. Поняття та особливості принципів трудового права України. Актуальні проблеми права: теорія і практика. № 31, 2016. С. 34–43. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84594209.pdf>
4. Гетьманцева Н. Д. Правове регулювання трудових відносин в сучасних умовах господарювання: дис..... докт юрид. наук : трудове право; право соціального забезпечення. Київ, 2016. 481 с.
5. Кравчук О. О. Механізм правового регулювання: сучасне застосування традиційного педагогічного прийому в навчанні теорії права і галузевих дисциплін : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна юридична освіта: досвід минулого – погляд у майбутнє». Одеса, 2016. С. 195–197.
6. Кривицький Ю. Теоретико-методологічні основи розуміння механізму правового регулювання. Теорія держави і права. 2009. № 10. С. 22–25.
7. Лепех Л. Ю. Соціальна та юридична ефективність механізму правового регулювання : дис. ... канд. юрид. наук : теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2019. 234 с.
8. Марченко А. А. Поняття судового прецеденту та його місце у правовій системі України. URL: <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/2214-ponyattya-sudovogo-pretседentu-ta-jogo-mistse-u-pravovij-sistemi-ukrajini.html>
9. Механізм правового регулювання як комплекс юридичних засобів. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/10126/>
10. Перепелюк В. Г. Вплив принципів права на формування єдиної застосовної практики. Публічне право. 2019. № 4 (36). С. 153–161. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/36/pdf/pp-2019-36-17.pdf>
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 2, абзацу другого пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи», статті 138 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (справа щодо змін умов виплати пенсій і щомісячного довічного грошового утримання суддів у відставці) від 3 червня 2013 року № 3-рп/2013.
12. Словник української мови : в 11 т. 1973. Том 4. С. 695. URL: <http://sum.in.ua/s/tekhanizm>.
13. Словник іноземних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%CC%E5%F5%E0%ED%B3%E7%EC;>
14. Уркевич В., Шумило М. Наука, право та Верховний Суд: які існують лінії перетинання. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/nauka-pravo-ta-verhovnij-sud-yaki-istnyuyut-liniyi-peretinannya.html>.

